

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת נשא ח' סיון תשע"ח,
מסכת נדרים - דף כב.

דיוני הלכה אקטואליים בסוגיות הנלמדות,
לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים
הלכה למעשה.

גליון נושא:

'תרומת כליה'

הצלת חיי אדם

בשבועות הקרובים, נעסוק בדיני רפואה בזמננו. הנושאים הבאים; 'תרומת כליה' (גיליון נוכחי), 'תרומת דם' (גיליון 166), 'ביקור חולים במרכז רפואי' (גיליון 167), 'תפילה על החולה' (גיליון 168).

מסופר בגמ' (נדרים דף כב.), כאשר עולא עלה לארץ ישראל, התלוו אליו שני יהודים מחוזאי שבבבל, באמצע הדרך, התרגז אחד מהם על חבירו ושחטו. שאל הרוצח את עולא "האם עשיתי כראוי?" השיב לו עולא: "כן, וגם תפתח לו את מקום החתך בצוואר, כדי שימות מהר!". כאשר הגיע עולא לרבי יוחנן, שאלו האם עבר איסור של 'מחזיק ידי עוברי עבירה'. השיב לו רבי יוחנן, לא עברת איסור, כי 'נפשך הצלת'.

סוגיא זו היא אחד המקורות הבולטים, בפולמוס ההלכתי הגדול בנושא 'תרומת איברים מן המת' בו אנו זקוקים ליטול איבר חי מגופו של התורם, ובפעולה זו מקצרים את חייו, ראה בספר **נשמת אברהם** (חלק ד סימן שלט), ובשו"ת **מנחת שלמה** (תנינא סימן פו), ונוגע גם ל'תרומת כליה מן המת'.

במאמר זה, נתמקד ב'תרומת איברים מן החי', שנוגע ביותר ל'תרומת כליה מן החי', וכפי שיתבאר להלן, שבזמננו שהסיכון מזערי לכל הדעות אין איסור לתרום כליה, ואף יש בזה חסד גדול.

1. חולי דיאליזה

כיום, מצוי שאנשים רוצים לתרום כליה, לחולה שהכליות שלו לא עובדות, ועובר טיפולים במכונת 'דיאליזה'. וצריך לברר כמה נדונים הלכתיים, הכרוכים בעשיית פעולה זו;

אסור או מותר: ראשית, צריך לדעת האם 'מותר' לאדם לחבול בעצמו, בשביל לשפר את איכות החיים של חברו החולה?

מצוה או חובה: שנית, אם נניח ש'מותר' לעשות את הצעד הזה, האם יש 'חיוב' לתרום, משום הדין המבואר בפסוק (ויקרא יט, טז) לא תעמד על דם רעך?

פנינים

עמותת "מתנת חיים"

חסד לשם חסד: ארגון מתנת חיים - מעודד עזרה לחולים, הזקוקים להשתלת כליה, על ידי תרומת כליות מאנשים בריאים, בתרומה התנדבותית 'אלטרואיסטית' בלבד. הארגון הוקם בשנת תשס"ט, על ידי הרב אברהם ישעיהו הבר הי"ו, שקיבל בעצמו כליה בהשתלה, מחבר שתרם לו.

מאז ועד היום, הצליחה העמותה לחולל מהפך בתחום תרומת הכליות, התור של מקבלי דיאליזה הממתינים לקבלת כליה, התקצר משמעותית בזכות פעילותם, ומציל בכך חיי אדם. לפני כחצי שנה, נתרמה הכליה ה-500 במסגרת פעילותם. הארגון מושתת על בסיס התנדבותי, ללא כוונות רווח כלל, המניע היחיד של כל הנוטלים חלק במלאכה הוא, הרצון והנכונות לעזור לזולת, ולהציל חיי אדם.

במקביל, עורך הארגון כנסי הסברה והדרכה, להגביר את המודעות, להצלת נפשות מישראל, ומלווה את התורמים, ונותן להם את כל הכלים הנצרכים להם, הבדיקות, הראיונות, האישורים, וכל התהליך המורכב, מתחילתו ועד סופו.

הם אינם מחייבים, אלא רק מעודדים, ונותנים את כל המידע, למי שמעוניין לתרום מרצונו הטוב. כל פעילויותיהם נעשות על פי ההלכה ובהתייעצות עם הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א והג"ר אביגדור נבנצל שליט"א.

יוזמת הארגון זוכה לתמיכתם של גדולי ישראל ולברכתם, אשר התבטאו גדולות ונצורות על זכות התורם כליה. ❖

למי: מקוצר הגיליון, לא נכנסו לשאלה, מה קורה כאשר אינו יודע למי מיועדת הכליה, ליהודי שומר תורה ומצוות, או לא.

2. דיני 'הצלת נפשות'

חובל בעצמו: מבואר בגמ' (בבא קמא דף צ:), ונפסק ברמב"ם (הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה א), שאסור לאדם לחבול בעצמו או בחבירו, וכל המכה אדם כשר מִישראל 'בדרך נציון ומריבה', עובר בלא תעשה.

בקובץ הערות (סימן ע) פירש בדעת הרמב"ם, שהאיסור של חבלה והכאה של אדם בחברו, הוא דוקא כאשר היא נעשית בצורת קלקול והשחתה שלא לצורך. וכן פסק בשו"ת אגרות משה (חושן משפט חלק ב סימן סו) שמותר לעשות ניתוח למטרת יופי, כיון שהחבלה נעשית בשביל יופי, ואינה נחשבת 'כדרך נציון וביזיון', ולא נאמר על כך איסור חבלה בעצמו ובחבירו. וכן נוקט הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה תנינא סימן פו) שמותר לעשות ניתוח פלסטי למטרת יופי, ואינו בכלל איסור חובל בגופו, כיון דתיקון הוא אצלו.

על פי דברים אלו יוצא שמצד איסור חובל, מותר לתרום כליה, שחבלת התורם בעצמו היא לצורך חיוני, ואין בכך איסור משום 'חובל בעצמו'.

הצלת נפשות: מבואר בשולחן ערוך (חושן משפט סימן תכו) שאם רואה את חבירו טובע בים, או שבאים עליו לסטים, ויכול להציל אותו בעצמו, ולא הציל, עובר על לאו של לא תעמד על דם רֵעֶךָ (ויקרא יט טז).

סכנה: בירושלמי (תרומות סוף פרק ח), הובא בהגהות מיימוניות (רוצח פרק א הלכה טו), ובבית יוסף (סעיף ב) מבואר שאדם חייב להכניס את עצמו לספק סכנה, בכדי להציל את חבירו. אבל הר"ף והרמב"ם והרא"ש והטור והשו"ע פסקו כדעת הבבלי החולק על הירושלמי, שאין חיוב להסתכן לצורך הצלת חבירו. כמבואר בסמ"ע (סימן תכו ס"ק ב), ובפתחי תשובה (שם).

הפסד איבר: כאשר השר אומר לישראל שיאפשר שיקצצו לו אבר אחד, ואם לא יסכים, יהרגו את חבירו, דעת הריקאנטי (פסקים סימן ע תע) שמחויב להניח להם לחתוך לו אבר. וכן ייסד האור שמח (הלכות רוצח פרק ז הלכה ח) מדברי התוס' (יומא דף פב: ד"ה ואם) שחייב למסור את עצמו.

מאידך בפתחי תשובה (יו"ד סימן קנז ס"ק טו), מביא את הרדב"ז (שו"ת חלק ג סימן תרכה, אלף נב) שחולק וסובר שאין עליו 'חיוב' להסכים, אבל 'מידת חסידות' להציל את חבירו, בתנאי שהורדת האיבר לא מסכנת את חיי המציל. אבל אם הורדת האיבר מסכנת את חיי המציל, הוא נחשב 'חסיד שוטה'.

וראה במנחת יצחק (חלק ה סימן ז) שלכל הדעות, אין חיוב על האדם לחתוך את איברו, בשביל הצלת חבירו.

הצלה: חובת הצלת חבירו, נלמד מהפסוק לא תעמד על דם רֵעֶךָ, וכתב הרמ"א (יו"ד סימן קנז סעיף א) שאדם חייב לתת את כל אשר לו בכדי לא לעבור על איסור לא תעשה. כל זה לגבי הוצאת ממון, אבל לגבי הפסד איבר, מסקנת הש"ך (ס"ק ג) שאין חיוב לסכן איבר מגופו, כדי לא לעבור על לאו. וביאר הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (יורה דעה חלק ב סימן קעד ענף ד), שהמקור לדין של הש"ך הוא מדברי הרמ"א שהזכיר רק חיוב להפסיד כל ממון, אבל לא הזכיר שמחויב אפילו לחתוך איבר, משמע מדבריו שמותר לעבור על הלאו בכדי שלא יחתכו לו איבר, אף שהוא איבר שאין בכריתתו סכנה.

סכנה: בחיוב הצלת חבירו, מפורש במשנה ברורה (סימן שכט ס"ק יט), שאם יש 'סכנת חיים' למציל עצמו, אינו מחויב להציל, שכן חייו קודמים לחיי חבירו, ואפילו רק 'ספק סכנה', עדיף ספיקו דידיה מודאי דחברו. אך מסיים המשנ"ב שצריך לשקול הדברים היטב אם יש בו ספק סכנה, ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו 'המדקדק עצמו בכך בא לידי כך'.

3. האם מותר לתרום כליה?

ספק סכנה: לפני יותר מחמישים שנה, סברו חלק מהפוסקים, שאסור לתרום כליה, וכפי שכותב הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק חלק ו סימן קג) בתשובה מתאריך ד' אייר תשכ"א, שאסור לתרום כליה, כי יש סכנה בעצם הניתוח, וגם להבא יחסר לו הכליה השניה, ואולי יצטרך לה ברבות הימים, ועוד שכל ההיתר להכניס עצמו לספק סכנה לצורך הצלה אם רוצה, הוא רק כשברור שיצליח להציל את חבירו, אבל השתלת כליה היא בגדר 'ספק הצלה', ואינו מתיר לסכן את עצמו. בסיום התשובה מציין המנחת יצחק, "ויש לברר כל זה, וכתבתי כעת רק להעיר".

גם הג"ר אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק ט סימן מה, חלק י סימן כה פרק כג) בתשובה שכתב בשנת תשכ"ה או שנת תשכ"ו, נוקט שאסור לתרום כליה, ואין לרופא לבצע 'השתלת כליה' מן החי, לפי מה ששמע מהרופאים, שהוצאת כליה וכדומה מאדם למרות שהוא בריא, יש בדבר בסתמא 'ספק סכנה', והתורם 'כליה' אינו מברך 'הגומל' (או שיברך בלי שם ומלכות), כדין מכניס עצמו לסכנה שאינו מברך 'הגומל'. אלא אם כן סגל חבורה של רופאים מומחים יחליטו אחרי עיון מדוקדק, שהדבר לא כרוך בספק סכנת נפש לתורם, שבאופן כזה יהיה מותר לתרום כליה.

גם בסיכון שהיה קיים בימים ההם כתב הסטייפלער זצ"ל מכתב שיש מצוה בתרומת כליה, לפי שהסיכון הוא 'אחד מאלף'.

מהפך רפואי: חשוב לציין, כי דברי המנחת יצחק והציץ אליעזר, נכתבו לפני כמעט שישים שנה, ומאז ועד היום, המציאות של מערך הניתוחים וההשתלות של כליות השתנה לגמרי, הן מצד התורם, שרמת הסיכון לגביו ירדה לכדי פחות מאחוז (!!!), על ידי התקדמות הרפואה והטכנולוגיה, והן מצד מקבל התרומה, שבאמצעות נתינת תרופות המונעות מהגוף לדחות את האיבר החדש, עלו מאד אחוזי הסיכויים, שהגוף יקלוט את הכליה ולא ידחה אותה. ולגבי החשש שיצטרך את הכליה השניה, קובעים מומחים שבדרך כלל מחלה שממגרת כליה אחת, תקלקל גם את השניה. והכליות מספקות לאדם 400% ממה שהוא מוכרח, כאשר תורם כליה הוא נשאר עם 200%.

דעות האוסרים, נאמרו רק לפני יותר מ-50 שנה, אך במציאות של זמננו לא מצינו אף פוסק שיאסור לתרום כליה, אף שעצם הניתוח היא פעולה שיש בה סיכון מסוים, ומברכים עליו 'הגומל', מכל מקום הוא סיכון שמותר לעשות למען הצלת הזולת, (על טיסה במטוס גם מברכים 'הגומל', ואין איסור לנסוע לכתחילה במטוס). ובמציאות הרפואית הנוכחית, מותר וגם מצוה לתרום כליה.

ומטו משמיה דהציץ אליעזר, שאמר בסוף ימיו שעם התפתחות הרפואה בטלה הסכנה, דעתו שמותר לתרום כליה. וכפי שהתיר בציץ אליעזר (חלק י סימן כה פרק ז) לתרום איברים מן החי כשאין סכנה לתורם, ואם מנדב בלב גמור ושלם מותר לרופא לבצע ניתוח כזה. ויש אומרים שלא רק ש'מותר' לתרום, אלא יש בזה גם 'מידת חסידות' לתרום. אך אין זה בגדר 'חיוב', וגם לא 'מצוה'.

4. סיכון קטן בתרומת כליה!

נתונים סטטיסטיים: במאמר מאת פרופסור אברהם שטיינברג הי"ו (מחבר 'אנציקלופדיה הלכתית רפואית') כותב, כי על פי המציאות, שיעור התמותה בקרב חולים המקבלים טיפול דיאליזה, לאחר שנה מתחילת הטיפול - מגיע ל-22%. לעומת זאת שיעור התמותה בקרב מושתלי כליה מן המת, הוא כ-6% בתוך השנה הראשונה, וכאשר נלקחה מאדם חי, שיעור התמותה כ-2% בתוך השנה הראשונה.

לאחר 5 שנים הפער בין סוגי החולים עוד יותר גדול: 67% ממקבלי דיאליזה אינם שורדים בחיים יותר מחמש שנים. לעומת זאת מושתלי כליה מאדם מת רק כ-19% אינם שורדים. ואילו מושתלי כליה מאדם חי - כ-10% בלבד אינם שורדים. בנוסף לכך יש לציין, כי איכות החיים של מושתלי כליה, טובה בהרבה לעומת חולים המטופלים בדיאליזה.

ביחס לתורם הכליה, הסיכוי למוות תוך כדי הניתוח של נטילת הכליה, או מיד אחר כך, היא רק כ'שתיים או שלש מאיות האחוז', (כ-0.03% או 0.02%), סיבוכים מידיים לאחר כריתת כליה מדווחים בשיעור של 1.3%, מתוכם; דימומים (0.15/0.45%), פגיעות במעינים (0.05/0.24%), בקעים (0.03/0.5%).

בואו חשבון; השיעור של מוות ותחלואה כתוצאה מכריתת כליה, שווה ערך לסיכון של נסיעה ברכב במשך שנתיים, או של אשה שעוברת שתי לידות. סיבוכים בטווח הרחוק אינם ידועים, בתנאי שהתורם נבדק מראש ונמצא בריא, ונטילת הכליה בוצעה בתנאים רפואיים תקינים, וכן שהתורם נתון תחת מעקב רפואי מסודר.

פרופסור שטיינברג מעיר; ישנם הגבלות מסוימות לתורם הכליה לפחות בתקופה הראשונה. למשל, איסור לצום ורגישויות שונות, אך כולם בגדר 'צער בשעתו', ואולי גם קצת חוסר נוחות ואזהרות לעתיד.

ניתוח טלסקופי: המאמר של פרופסור שטיינברג, נכתב לפני כעשור. כיום הסיכון נפחת במידה ניכרת, בפרט לאור העובדה שהתורם אינו זקוק לניתוח רגיל שחותכים את כל המקום, אלא ניתוח ב'שיטת הלפרוסקופיה', שעושים חתך 'זעיר פולשני', והטיפול מבוצע באמצעות מצלמה טלסקופית זעיר, וכלי ניתוח מיניאטוריים.

5. דעת גדולי ההלכה בדורנו

מותר ומצוה: לדעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שולחן שלמה ערכי רפואה א, מד) "ודאי מותר לבצע ניתוח ולהוציא כליה מאדם בריא כדי להשתילה אצל החולה, וגם יש בזה מצוה רבה של הצלת נפשות". וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמותר ומצוה רבה לתרום כליה.

וכן כתב הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (שו"ת יחיה דעת חלק ג פרק ד), מותר וגם מצוה לתרום כליה אחת מכליותיו, להצלת חייו של אדם מישראל השרוי בסכנת מחלת כליות, ... נמסר לנו מפי רופאים מומחים יראי שמיים שדרגת הסיכון בהוצאת הכליה, היא מועטה מאד, וכתשעים ותשעה אחוז מהתורמים הנ"ל חוזרים לבריאותם התקינה".

ולדעת הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל כיון שאדם יכול לחיות כל חייו עם כליה אחת הרי זה בכלל מה שכתב המשנ"ב בשם הפתחי תשובה שלא לדקדק ביותר. ולדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דרך שיחה בראשית עמוד יט) מחוייב אינו, אבל מצוה גדולה לעשות כן, זו עצה הוגנת, הקב"ה נתן באדם שתי כליות, כי אם האחת תתקלקל תהיה את השניה כך היא הסברא, אבל כל זמן שאין ריעותא שכליותיו אינם תקינות - יכול לתרום אחת לחבירו. וכעין זה דעת הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך ב סימן תשלג) מותר ומידת חסידות לתרום כליה. ואשרי מי שזוכה לכך.

ולדעת הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל (מוריה גיליון קלב, וכעין זה בשו"ת שבט הלוי יו"ד סימן רח) אי אפשר לחייב לתרום כליה, וצריך עיון - אם ראוי לפרסם לעורר על תרומת כליה ברבים באופן ציבורי, כי זה רק 'מידת חסידות' להפקיר אבר מגופו להצלת חבירו. אך ודאי מי שעושה כן הרי זה מעשה חסד ויקבל שכרו מן השמים.

ונימק את דבריו, כי בדרך כלל חולה דיאליזה אינו בסכנה מידית, אף שלבסוף יהיו כן, ולכל היותר הרי זה בגדר 'ספק פיקוח נפש', והעדר כליה מהתורם הוא 'ספק סכנה', אך מאידך ניתן לחיות עם כליה אחת, ולכן מותר לתרום כליה. ואם החולה בסכנה ודאית נתבטל הספק הקטן של התורם מול הסכנה הוודאית, ואף שאינו חיוב, מכל מקום הוא בגדר חסד גדול.

וראה עוד בשו"ת שבט הלוי (חלק יא סימן קצה) שעדיף לא לתרום כליה. ובתשובה נוספת (חלק יא עא/קצו) הוא אוסר למכור כליה. ולדעת הג"ר משה שאול קליין שליט"א בשם הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל אין מן הראוי לאדם לתרום כליה, כי כל תרומת כליה יש בה סכנה לתורם ואין לאדם להכניס את עצמו בסכנה בעבור הצלת חבירו, אבל אם נדר שיתן כליה לזקוק לכאורה עליו לקיים את נדרו, ויתכן שעדיף שיישאל על נדרו כדי שלא יצטרך לקיימו (וישמע משה פרשת ואתחנן תשע"ה - גיליון עה).

ולדעת הגר"מ הרשלר זצ"ל (הלכה ורפואה ספר ד עמוד שסג) כמו שאין חיוב להוציא יותר מחומש כדי לזכות בקיום המצוה, כך אינו מחויב להביא עצמו לידי חולי אפילו שאין בו סכנה בכדי לקיים מצוה.

אין חיוב לתרום כליה! לכל הדעות, למרות שאין סיכון בתרומת כליה, בכל זאת אין חיוב לתרום כליה שאין חיוב לאבד איבר לצורך הצלת חבירו. ועוד שאין הצלת חיי החולה מוטלת עליו, כמו שהוא תורם אף אחרים יכולים לתרום, ואינו דומה למקרה שדנו עליו הפוסקים שהשר תולה זה בזה, או הריגת האחד או הורדת איבר לשני.

וכפי שכתב הג"ר אשר זעליג וויס שליט"א (שו"ת מנחת אשר חלק א סימן קכב) מותר ומצוה גדולה לתרום כליה, ויש לעודד מגמה זו ולשבחה, אך אסור ליצור מצב של לחץ משפחתי וחברתי, באופן שירגישו שהם חייבים לתרום!

מתי מותר: ההיתר לתרום עבור כל חולה כליות שמטופל בדיאליזה וסובל יסורים, שבדרך כלל כרוך בזה חשש 'פיקוח נפש', שטיפולי דיאליזה אינם מחזיקים את האדם לאורך ימים ושנים. לכל הדעות אסור בהחלט לתרום כליה לצורכי 'מחקר' (ראה קובץ אסיא חלק סא סב עמוד מספר 61).

6. מכירת כליה בכסף...

חוק: חשוב להקדים; השורות הבאות, מתייחסות להיבט ההלכתי בלבד. שכן, מצד החוק במדינת ישראל, חל איסור מוחלט לקבל כסף עבור תרומת איברים. אסור למושתל לשלם כסף או טובת הנאה לתורם הכליה, לפני או אחרי ההשתלה. העובר על עבירה פלילית חמורה זו, ועוסק בסחר איברים, צפוי לעונשי מאסר ארוכים וקנסות גבוהים. ההיגיון בחוק, שאם יוכלו לשלם בכסף או טובת הנאה, יתכן שיכפו אנשים לתרום בעל כרחם.

מנהג ישראל תורה

דין תורה...

מי קודם? מאורע מדהים אירע בימינו, המסופר על ידי בעל המעשה בעצמו - שלוחא דרבנן הרב **אברהם רביץ ז"ל**, בקונטרס **כליות יועצות** (79 עמודים ירושלים תשס"א), שחיבר לרגל הפרשייה המרתקת שנקלע אליה, להודות לבורא עולם על חסדיו.

בעקבות מחלת הכליות שפקדה אותי, הייתי צריך לעבור ניתוח השתלת כליה בדחיפות, לא יכלתי לקבל תרומת כליה מן המת, עקב השאלה ההלכתית הכרוכה בכך. הפתרון של "קניית" כליה בחו"ל ירדה מהפרק, עקב האיסור מצד החוק, וחשש חילול השם. האופציה היחידה שנותרה, לקבל תרומה מבני משפחתי.

בנוסף, לאחר בדיקות ומחקרים נמצא, כי תרומה מן החי ובמיוחד מבן משפחה, נותנת סיכוי גבוה יותר עשרות מונים להצלחת השתלה, ובמקרים מסויימים, רק תרומת בן משפחה יכולה להצליח. מתחילה לא רציתי לקבל כליה מהילדים, אולם ילדי "איימו" עלי, שיקראו אותי ל"דין תורה" אם לא אסכים לקבל את תרומתם!

ראשית, אמרתי להם לאחר התייעצות עם הרופאים, שיש עדיפות לבנים על הבנות. בבדיקות התברר, כי חמשת בני שיחיו מתאימים וראויים לתרומה במידה שווה. כעת התפתח ויכוח, מי מהבנים יזכה במצות כיבוד אב בגופו ממש.

הטענות: טענות הבנים היו כדלהלן: הבכור טען שהבכור זוכה במצוה. לעומתו שאר האחים טענו, כי אמנם צריך לכבד אח בכור, אבל לא מצינו שבשביל זה צריך להפסיד מצוה, בפרט שאין הזדמנות נוספת לקיום מצוה נדירה זו. אחד הבנים שהיה הראשון שעסק בנושא, טען שהמתחיל במצוה זכה, ומגיעה לו להיות קודם לכולם, כי הוא היה הראשון שפעל בעניין, ועוד שיש לו גם דין של 'עני המהפך בחררה'.

אחד האחים טען שהוא כבר ממילא 'מלומד ביסורים', היות ובעבר כבר עבר ניתוחים שונים. הרביעי טען שהוא הצעיר מכולם, ולכן כלייתו טובה יותר. החמישי טען שהוא צעיר עוד יותר, אך עדיין אינו נשוי, ואינו מחוייב לאשתו (למרות שכל כלותי, נתנו רשות לבעליהן לתרום בחפץ לב).

גורל: הבנים הלכו להתייעץ עם מרנן ורבנן גדולי הפוסקים, אשר עסקו בענין, ולבסוף הכריעו לעשות גורל בין האחים, ויצא בגורל הבן הבכור וניתנה לו הזכות לתרום את הכליה לאביו, וכך עשה. ❖

הלכה: ידוע היסוד של **הסמ"ע** (חו"מ סימן ג ס"ק יג), ש'דעת בעלי בתים, היפך דעת תורה'. בספר **נשמת אברהם** (חלק ד סימן תכ) הסתפק באדם שתורם כליה למען בצע כסף, ואין המטרה שלו לשם הצלת נפשות, שמצד הצלת נפשות לא היה תורם כליה בלי לקבל תשלום כספי גבוה, האם קיים מצוה, או אדרבה עובר על איסור חובל בעצמו? והשיב לו **הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל** הואיל שהתורם יודע שבתרומת הכליה הוא מציל נפש מישראל, פשוט שמקיים מצוה, למרות שהתורם עני או שרוצה לפרוע את חובותיו ובשביל הצלת נפשות לבד לא היה תורם!

גם מצד התורם, נוקט **הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א** (שיעורי תורה לרופאים חלק ב סימן קלד) שמותר למכור כליה תמורת תשלום, משום שפיקוח נפש של החולה דוחה את כל התורה ואפילו איסור חבלה. אך כל זה בתנאי שאין חשש סכנה גדולה לתורם. ורק כאשר החשש קטן - מותר ומצוה בידו.

ומפורסם מה שכתב **הביאור הלכה** (סימן לח ד"ה הם ותגריהם) שגם באופן שכוונתו להרויח ממון, אם כוונתו בשוה גם לשם מצוה, נחשב עוסק במצוה.

בית דין: באופן שהנתרם התחייב כסף אך לבסוף לא עמד בדבורו, לדעת **המנחת חינוך** (מצוה מח) שאדם בעלים על גופו, ולכן יכול למחול על הזיקו. מסתבר שהתורם יכול לתבוע את המושתל בבית דין, ולהוציא בדיינים את התשלום הכספי תמורת הכליה. אך לפי מה שהוכיח **הגר"ש זיין** בספרו לאור ההלכה (משפט

שיילוק לפי ההלכה) מכמה מקורות, שאין האדם בעלים על גופו, לכאורה לא יוכל התורם לתבוע בבית דין תשלום על הכליה.

אולם הג"ר אשר זעליג ויס שליט"א (שו"ת מנחת אשר חלק א סימן קכב) נוקט בפשיטות שיכול לתבוע את התשלום למרות שאין האדם בעלים על גופו, כיון שיש כאן 'התחייבות ממונית' ופסיקה המחייבת בדיון, ואין הכסף 'תמורת הכליה', אלא 'תמריץ' לתורם בכדי שיסכים לקחת את הסיכון על עצמו. ויש להוכיח זאת מהעובדה הפשוטה, שאם הכליה לא נקלטת, המושטל אינו יכול להחזיר לתורם את הכליה, ולטעון 'מקח טעות', הרי שאין זה 'תשלום תמורה'.

השבה: חידוש גדול כותב הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד בבא בתרא עמוד תקסג), שאדם תרם כליה, ומת המושטל, רשאי התורם לדרוש את כליתו בחזרה אף שלא עשה תנאי מפורש בתרומה, שכן יש אומדנא ברורה שאין אדם תורם את כליתו אלא כל זמן שהמושטל זקוק לכליה, ואם נפטר המושטל לא תרם על דעת שהכליה תקבר איתו. ויש לו בעלות על כליתו ולכן אין איסור ניוול המת, כיון שיש צורך בניוול שלא יהא גזל.

משמעות דבריו, שהכליה היא במתנה על מנת להחזיר, או בהשאלה, ולכן צריך להחזיר. ולצד שזה 'שאלה' מסתבר שהתורם מקיים בכל רגע מצות חסד עם המושטל, ואם תרם לאביו מקיים בכל רגע מצות כיבוד אב ואם. כמנהג המדקדקים, 'להשאל' ספר לבית הכנסת, ולא 'לתרום' את הספר לבית כנסת, בכדי שיהיה להם מצוה בכל רגע, כלשון הגמ' (כתובות דף נ.) הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד (תהלים קיב ג), זה הכותב תורה נביאים וכתובים 'ומשאלין' לאחרים.

אם נניח שהתורם נשאר בעלים על הכליה לאחר מיתת המושטל, מסתבר, שבעלות התורם על הכליה, תכלול גם את הדרישה להשיבה לידי, בכדי לתורמה לאדם אחר.

לפי זה יש לדון, אם נפגמה כליתו השניה של התורם, ומבקש להשיב לו את הכליה המושטלת, בחיי המושטל, האם יש לו זכות, שיש כאן אומדנא שהתורם אינו מוכן למות, בכדי לעזור למושטל? ואולי אפילו בשביל טענה כספית יוכל התורם לטעון, שרוצה חזרה את הכליה בחיי המושטל, אם המושטל לא שילם לו את הכסף שהובטח לו? (י.ז.ו.).

שאלה: ושאלתי מהג"ר יצחק זילברשטיין בזה הלשון. תרם כליה לחבירו, האם זה מוגדר כ'השאלה', או כ'מתנה על מנת להחזיר' (לאור דברי הרב בספרו חשוקי חמד בבא בתרא עמוד תקסג)?

תשובה: והשיב וז"ל; לא השאלה, ולא מתנה על מנת להחזיר, אלא מתנה גמורה עם תנאי, שאם לא יצטרך לו יחזירו לו, וכמו מתנה ואחר כך תחזיר לי, וגם אם לא התנה יש אומדנא דמוכח שעל מנת כן נתנו, שאם לא יצטרך לו ישיבו, ולכן כל זמן שהמושטל חי, אינו יכול לדורשו בחזרה!

הזרה: חידוש נוסף מעלה הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (שם), במקרה האמור, מותר לתורם לעבור עכשיו ניתוח להשיב את הכליה לגופו, כפי שהיה בתחילה עם שתי כליות, למרות שכעת כליתו השניה מתפקדת כהוגן ואין פיקוח נפש בנייתו זה, מאחר שהסכנה קטנה. עכ"ד.

ראוי לציין, לדברי הג"ר משה ברנדסדופר שליט"א רב 'היכל הוראה' (משנת כהן כיבוד אב ואם סימן לד), שאין מושג של 'השאלה' בכליה, ואין דעתו של התורם כליה שיחזור אליו ולא שישאר שלו. ועולה מדבריו שמשמעות נתינת הכליה היא מתנה גמורה, והמצוה נגמרת מיד, ואינה מתקיימת בכל רגע. ולא יוכל לתבעו חזרה.

7. התחייב לתרום כליה

יש לחקור, באדם שהבטיח לחבירו לתרום לו כליה, האם מדין נדרי מצוה, נהפך להיות נדר שאינו יכול לחזור בו, שהרי זה גמילות חסד בגופו, וכמו כל הבטחה לגמילות חסד וצדקה.

או דלמא אינו נחשב נדרי מצוה, לפי מה שהסתפק המהרי"ק (שורש קלג), הובא בש"ך (חושן משפט סימן רמג ס"ק א), ובנתיבות המשפט (סימן רמג ס"ק ג), דאפשר היכא דאיכא טרחא דגופא, לא אמרינן דנעשה נדר בעני. והרי תרומת כליה כרוכה בטרחא דגופא.

וכתב באהבת חסד (חלק א פרק א נתיב החסד יח), שאם התחייב לעשות חסד לחבירו, אינו בגדר נדרי מצוה. והטעם בדבריו ביאר בספר כל נדרי, שסבר כמו הצד של המהרי"ק שאם יש טרחא דגופא אינו נעשה נדר. ולפי זה בהתחייב לתרום כליה, לא נהפך לנדרי מצוה.

8. תרומת כליה בכהן

מום: לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (וישמע משה חלק א עמוד שכב) מותר וראוי לכהן לתרום כליה מגופו הבריא, כדי להציל נפש מישראל, ואין זה בגדר מום בכהן, הפוסל אותו מלעבוד בבית המקדש, כמפורש ברמב"ם (איסורי מזבח פרק ב הלכה יא) שבהמה שניטלה כלייתה אינה טריפה, שחסרון שבפנים אינו נחשב מום.

טומאה: ואין לחוש שהכהן התורם נטמא לכליה בטומאת אהל בשעה שיוצאת מגופו, שמפורש ברמב"ם (טומאת מת פרק ב הלכה ג) אבר שלם מן החי עם בשר גידים ועצמות, מטמא כמת במגע ובמשא ובאהל. שאין כליה מטמאת באהל, הואיל ואין בה עצם.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. כיום אין סכנה משמעותית בתרומת כליה, ולכן מותר, ואף מצוה גדולה לתרום כליה, ומקיים מצוה אפילו שתורם כדי לקבל כסף. בתנאי שאין התורם נכנס לסכנה. ויש שכתבו שאין מוטל על האדם לתרום כליה.
- ב. מותר לעודד ולסייע לאדם שהחליט לתרום מרצונו הטוב, כאשר המדובר הוא בתרומה אלטרואיסטית – התנדבותית בלבד. אך אין ליצור אכזבה אוירה מחייבת לתרום. ויש שהסתפקו אם ראוי לעורר על תרומת כליות באופן ציבורי.
- ג. בכל אופן שבעולם, אין חיוב לתרום כליה. שאין חיוב לאדם להפסיד אבר מעצמו לצורך הצלת חבירו.
- ד. מטרת התרומה; למען 'שיפור איכות החיים' של ישראל חולה דיאליזה, שכרוך בזה חשש 'פיקוח נפש'. אך אסור בהחלט לתרום כליה למטרות מחקר.
- ה. התחייב לתרום כליה לחבירו, לכאורה אין זה בכלל 'נדרי מצוה'.
- ו. התורם כליה מברך 'הגומל' אחרי הניתוח.
- ז. נחלקו הפוסקים האם התורם נשאר 'בעלים' על הכליה, או שהוא רק 'משאיל' או 'מתנה לזמן', ונפק"מ האם רשאי לדרוש את הכליה בחזרה אחרי פטירת המושאל. וקיום מצוה כל רגע.
- ח. מותר לכהן לתרום כליה, ואין נהפך בכך לבעל מום, ואין הכליה מטמאתו באהל. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הודעה:

נשארה כמות
מצומצמת של אוגדן
גיליונות 'עומק הפשט'
(1-135)
המחיר 30 ₪
ניתן להשיג בחנות
'ספרי הישיבה' רחוב
בית ישראל 3 ירושלים

הנושא לשבוע הבא;

תרומת דם – נדרים דף לט:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!
ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.
אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

זכות הדפסת הגיליון

לרפואת האשה
החשובה מרת ורדה
רודל בת רוחמה
תליט"א, ומרת מיכל
בת נעמי תליט"א
לרפואה שלימה בתוך
שאר חולי ישראל

וישמע משה

שאלות אקטואליות בהלכה למעשה שעלו על שולחנם של פוסקי זמנינו שליט"א

פרשת ואתחנן תשע"ה - גליון ע"ה

האם צריך לשמוע בקול אביו שאוסר עליו לתרום כליה לאחר?

1. שאלה: אדם שכליותיו חדלו מלפעול ולא נמצא לו מקרב בני משפחתו, ובחיפושיו שנעשו בהרבה מקומות בעולם לא נמצא לו תורם מלבד יהודי אחד שיכול לתרום לו כליה. ואותו יהודי הביע את נכונותו לתרום אחת מכליותיו עבור אותו יהודי, אולם אביו מתנגד לזה בתקיפות ואוסר עליו לתרום כליה. האם ישמע עליו לקול אביו או ימרה את פיו ויתרום את הכליה.

שליט"א אין חיוב בדבר, שמי שאינו תורם כליה אינו עובר על "לא תעמוד על דם רעך", שאם היה עובר היה כל אחד מחייב בדבר מן התורה. והטעם דמכין שאדם אינו רשאי לחבול בעצמו, אינו חייב לעשות זאת גם כדי להציל חיי חבירו. וגם מותר לו לחוש שמא יודקו אביו או אחיו או שאר קרובים לתרומת כליה, והקרוב קרוב קודם. ומכל מקום בודאי שיש בדבר חסד גדול עם הנוקד לתרומת הכליה.

הגאון רבי מנדל שפירא שליט"א הראה לי שכדברי **הגר"ש גרוס** מפורש בפתחי תשובה י"ד סימן קנז סקט"ו, וז"ל: ומ"ש בשם מהר"ם רקנטי אם אמר השר לישראל הגח לי לקצוץ אבר א' שאינך מת ממנו, ובאם לא אמית את ישראל חבירך כו', עיין בתשובת הירב"ז ח"ג סימן תרכ"ז שנשאל על ענין זה, והשיב שאינו מחוייב זולת ממדת חסידות, ע"כ, ובפרט שבימינו ניתן להשיג כליה ע"י תשלום כסף, בודאי אין חיוב מוטל על אדם לתרום כליה לחבירו.

תשובה: בשו"ת וישמע משה הבאנו שזכינו להעלות שאלה זו לפני **גאון ישראל הגר"ש אלישיב זצוק"ל**, ואמר: אינו מחוייב בדבר, אבל אם יתרם את הכליה - אין לך חסד גדול מזה. וכן הורה **הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א**. והגאון **רבי שמאי גרוס שליט"א** אמר שאם אינו יכול לפייס את אביו ולקבל את הסכמתו לתרומת הכליה יעשה שאלת חכם, כי הרבה פרטים יש בזה שהדין משתנה בהם, דינן לברר מדוע האב אינו רוצה שיתרום בנו את הכליה - האם הוא חושש שמא הוא עצמו יודקו לה ביום מן הימים, או שאינו יכול לראות בצער בנו מחמת הניתוח שצריך לעבור וכדו'.

ועוד שאלנו האם אותו יהודי חייב לתרום את הכליה כדי להציל את חיי חבירו, וההכלל "לא תעמוד על דם רעך", או שאינו מחוייב בכך. וענה **הגר"נ קרליץ**: הרי הוא נתן לו בגלל שרוצה להציל נפש אחת מישראל. ולא פירש יותר. ואמר **הגר"ש גרוס** שנראה לו שלדעת הגאון

פרשת שלח תשע"ז

האם מותר וצריך לתרום כליה למחלל שבת בפרהסיא

7. שאלה: ראובן עשה נדר שאם ייושע בענין מסוים יתרום כליה מגופו לאדם הזקוק לה, והנה פנו אליו מארגון העוסק בענינים אלו, שיש אדם שזקוק לכליה וכל הנתונים שלו מתאימים לשל ראובן, אלא שאדם זה הינו מחלל שבת בפרהסיא. וראובן אינו יודע האם מותר לו לתרום כליה עבורו, ואם הוא מחוייב לעשות כן מחמת הנדר שנדר.

תשובה: הגאונים הגדולים רבי חיים קניבסקי ורבי נסים קרליץ שליט"א הורו שאין לתרום כליה למחלל שבת בפרהסיא. וכן הורו הגאונים רבי משה שאול קליין ורבי שמעון יצחק שלעזינגער שליט"א. והראה לי הגר"ש קליין את מקור הדברים בשו"ע י"ד סימן קנז ס"א גבי אותם שמורידין ואין מעלין: כגון שראה אחד מהם שנפל לים, אינו מעלהו אפילו אם יתן לו שכר. לפיכך אסור לרפאות אפילו בשכר, אם לא היכא דאיכא משום איבה כו'. במה דברים אמורים בישראל בעל עבירות והעומד ברשעו ושונה בו תמיד כו', אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו, כגון אוכל נבלות לתיאבון, מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו, ע"כ. וא"כ אם האדם הזקוק לכליה הוא בגדר כזה של עומד ברשעו ושונה בו תמיד, אין להצילו מן המיתה כלל.

ומכל מקום הדבר צריך בירור בישוב הדעת האם הזקוק לתרומה אינו בגדר תינוק שנשבה, והדבר שונה מאחד לחבירו, וצריך בדיקה בכל מקרה ומקרה לגופו.

והוסיף **הגר"ש קליין**, שלדעת רבו בעל שבט הלוי זצוק"ל אין מן הראוי לאדם לתרום כליה, דכל תרומת כליה יש בו סכנה לתורם, ואין לאדם להכניס את עצמו בסכנה בעבור הצלת חבירו. וכ"ש בידון דידן. ומכל מקום אם נדר לכאורה עליו לקיים את נדרו, ויתכן שעדיף שישאל על נדרו כדי שלא יצטרך לקיימו.

ואילו הגאונים רבי יצחק זילברשטיין, רבי גבריאל צינגער, רבי מנדל שפירא, רבי נפתלי נוסבוים, רבי שמאי גרוס שליט"א הורו שיש

לתרום כליה גם למחלל שבת בפרהסיא, שהרי אין אנו יודעים על סתם אדם חילוני האם בגדר מומר לתיאבון או להכעיס, ושמה הוא בגדר תינוק שנשבה כפי שידוע שהיתה דעת החזון איש שרוב החילוניים בימינו הם בגדר תינוקות שנשבו מכיון שנתחנכו מקטנותם לכפירה ואפיקורסות ר"ל. ועוד דאיכא למיחש לאיבה אם לא נעניק למי שאינו שומר תורה ומצוות את אותו טיפול רפואי שנותנים לאדם שומר תורה ומצוות. והוסיף **הגר"נ זילברשטיין** שברי אצלו שהוראת גיסו **הגר"ח קניבסקי** שלא לתרום כליה אין הכוונה שע"פ הלכה אסור לתרום לו, אלא שע"ד המוסר אין ראוי לעשות זאת.

הגר"ש גרוס אמר שלדעתו הנותן יכול להתנות את תרומת כליה בכך שהמקבל ישמור שבת, ומכיון שהמקבל יש לו הכרת טובה גדולה מאד כלפי התורם שנותן לו מגופו ממש, בודאי יסכים לקבל על עצמו דבר כזה, ויהיה בזה זכות גדולה למקבל ולתורם כאחד.

הגר"נ נוסבוים אמר לי שבחזון איש ריש י"ד מפורש שכהיום אין נוהג דין מורידין ולא מעלין אצל יהודים שאינם שומרי ת"מ. ולענין עצם תרומת כליה הבאנו כבר לעיל מה ששמענו מפי **הגר"ש אלישיב זצוק"ל**: אין לך מצוה גדולה מזו. **הגר"נ נוסבוים** הוסיף שזה פשוט שזה דוקא אם אין צד סכנה לתורם, אבל אם יש בזה צד סכנה עבורו בודאי אין לתרום ואף אם נדר אינו צריך לקיים את נדרו דה"ל נשבע לבטל את המצוה של "ונשמרתם מאד לנפשותיכם".

פרשת צו - שבת הגדול תשע"ח

האם יש לתרום כליה באופן שיתכן שתגיע למי שאינו שומר תורה ומצוות

ה. שאלה: ארגון חשוב בחו"ל מעודד יהודים להיכנס למאגר תורמים של כליות, כדי שאם יימצא אדם שזקוק בדחיפות להשתלת כליה והם יימצאו מתאימים יוכלו לגמול עמו את החסד הזה ולתת לו חיים משלהם. והנה ארגון זה פונה ליהודים בלבד, ואף החולים הפונים אליו הם יהודים בלבד, אולם רבים מן התורמים ומן החולים אינם שומרי תורה ומצוות ומהם אף מחללי שבת בפרהסיא, אך כללי הארגון קובעים שהתורם אינו יודע עבור מי תרם את הכליה עד לאחר השתלתה בגוף החולה. האם מותר וראוי ליהודי שומר תורה ומצוות לתרום כליה באמצעות ארגון זה כאשר יתכן שהיא תגיע לחולה שהוא בגדר מומר להלכה.

ואל תעשה עדיף. אבל אם יש קצת סימנים ורגלים לדבר שהחולה המקבל הוא שומר תורה ומצוות אפילו בגדר מה שנקרא 'מסורתי', מותר ומצוה לתרום עבורו כליה, שהוא בודאי אינו מכלל המינים והאפיקורסים שאמרו עליהם מורידין ולא מעלין.

והגאון רבי מאיר הלר שליט"א נקט בפשיטות כדברי הגר"ש אלישיב שהבאנו לעיל שחילוניים בימינו אינם בגדר תינוקות שנשבו, ולדעתו מספק אין לתרום כליה, וביאר דעתו שכל תרומת כליה נעשית ע"י הרדמה מלאה, וזה בגדר הכנסת עצמו לסכנה, ואין לזה היתר אם לא לצורך פיקוח נפש ודאי של חבריו שראוי לחלל שבת עליו.

ואילו **הגאונים רבי יצחק זילברשטיין, רבי שמואל אליעזר שטרן, רבי נפתלי נוסבום, רבי עמרם ברא"ם פריד שליט"א** הורו בפשיטות שמותר וצריך לתרום כליה גם למי שאינו שומר תורה ומצוות. וביאר **הגר"י זילברשטיין** שאנו רואים פעמים הרבה לאחר התרומה שנוצר קירוב לבבות בין התורם לחולה, ואם התורם שומר תורה ומצוות והחולה אינו שומר, הרבה פעמים משפיע עליו הדבר לטובה להתקרב ליהדות ולקיום רצון ה'.

והגר"י נוסבום סמך עצמו על דברי החזון איש הנ"ל שבימינו אין החילוניים בגדר מומרים אלא בגדר תינוקות שנשבו. **והגר"ע פריד** ציין להא דאיתא בעירובין צט, א שמחלל שבת שמתבייש מן הרב ואינו מחלל אותה בפניו עדיין אינו בגדר מחלל שבת בפרהסיא והוא בכלל עמיתך. וגם בימינו רוב החילוניים מתביישים מרבנים גדולי ישראל ולא יעברו עבירות בפניהם בגלוי ובהתרסה.

תשובה: כבר עמדנו בשאלה זו בגליון פרשת שלח תשע"ז שאלה ד, והבאנו שם את דברי הגר"ש אלישיב זצוק"ל על עצם תרומת כליה שאמר: אין לך חסד גדול מזה. ושם היה הנידון כשיודע שהחולה הוא מחלל שבת בפרהסיא, והבאנו שם את מחלוקת הפוסקים בהתייחסות הראויה אליהם בימינו - האם הם בגדר מומר להכעיס או לתיאבון, או שהם בגדר תינוק שנשבה. וידועים דברי **החזון איש** ריש יו"ד (סימן ב) שהחילונים בימינו הם בגדר תינוק שנשבה. וכן כתב בעל הערוך לנר בשו"ת בנין ציון החדשות סימן כג. וידוע **שהגר"ש אלישיב זצוק"ל** אמר שבימינו שכל אחד יכול להגיע לכל מידע שירצה באמצעות המחשב, ומי שירצה לברר את אמיתות התורה יימצאו לו האמצעים לעשות זאת, אין להם דין תינוקות שנשבו אלא דין מומרים ר"ל.

והגאון רבי הלל קופרמן שליט"א העיד שהרצה דברים אלו לפני **ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצוק"ל**, אך הגרא"ל שטינמן לא קיבל את דעת הגר"ש אלישיב, ולדעתו גם בימינו יש לחילוניים דין תינוקות שנשבו עקב ההסתה הבלתי פוסקת של הערב רב בתקשורת כו', שאינה מאפשרת להם לבדוק את הדברים כראוי.

ובנידון דידן: **הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א** אמר שאין ראוי לתרום כליה אם אינו יודע מי יהיה החולה שיקבל אותה ויתכן שיקבל אותה אינש דלא מעלי. וכן הורה **הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א** ואמר שהרי יתכן שבעתיד יידע על יהודי ירא שמים הזקוק להשתלת כליה ואם יתרום כעת שוב לא יוכל לחזור ולתרום עבורו, וא"כ שב

נוסח השאלות ששלחתי להגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

- א. האם יש מצוה לתרום כליה - כאשר התורם אינו מובטח, שהכליה תושתל בגופו של יהודי שומר תורה ומצוות.
- ב. אברך החליט לתרום כליה, אשתו מתנגדת בתוקף, האם חייב לשמוע בקולה?
- ג. האם צריך להמנע מתרומת כליה, מכח החשש, אולי ביום מן הימים תתקלקל לו כליה אחת, ויצטרך את הכליה השניה לעצמו?
- ד. תרם כליה לחבירו, האם זה מוגדר כ'השאלה', או כ'מתנה על מנת להחזיר' (לאור דברי הרב בספרו חשוקי חמד בבא בתרא עמוד תקסג)?
- ה. תרם כליה לחבירו, וכעבור מספר שנים צריך את הכליה לעצמו, והמושתל חי, האם יכול לדורשו חזרה, שעל מנת כן לא נתן לו?
- ו. מבואר בגמ' (ברכות דף סא.) תנו רבנן: שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. ויש לדון האם כאשר תורם כליה, עדיף לתרום את הכליה השמאלית, מאשר הכליה הימנית?

בברכת התורה

נוסח התשובות שקבלתי מהגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

- א. יש מצוה, אבל לאחר התרומה, יאמר לו בלשון יפה התאמצתי בשבילך, אנא ממך תתחיל לשמור תורה ומצוות, ויש יותר סיכוי שדבריו ישמעו.
- ב. קב ונקי ח"א סימן תקנח

אשה המתנגדת שבעלה יתרום כליה

כידוע אין חיוב מהתורה לתרום כליה להצלת אדם, כי אם ממדת חסידות, כיצד יש לנהוג כשהאשה מתנגדת נמרצות שבעלה יתרום כליה, האם גם אז מדת חסידות היא לתרום כליה?

תשובה

במסכת ברכות (דף כז ע"ב) נאמר: כשהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו פנו חכמים לרבי אלעזר בן עזריה, שיאות לקבל את הנשיאות. השיב להם: אלך ואמלך באשתי. הסביר זאת היעירות דבש (ח"ב דרוש יח, הו"ד בהגהות מהר"ץ חיות שם, והפתחי תשובה אבה"ע סימן עו סק"ג) שמן הדין היה חייב להמלך באשתו, משום דמצות "עונה" של תלמיד חכם היא משבת לשבת, ועונת נשיא היא אחת לחודש. לכן כשבא לקבל את עול הנשיאות היה חייב לקבל על כך את רשות אשתו כדי שתסכים למעט במצות עונה.

ויעויין באבן עזרא (ויקרא ג, ד) שכתב דלשון "כליה" יסודה מגזרת "נכספה וגם כלתה נפשי", בעבור שכח המשגל והמתאוה שרשה מהכליות. ויתכן דאם חסרה כליה נחלש קצת כח התאוה.

הצעתני את הדברים לפני מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, ואמר שאם תרומת הכליה תפגע בחיובי עונה, אין הבעל רשאי להיות חסיד על חשבון אשתו ולקפח זכויותיה, כמו כן אם חסרון הכליה יפגע בפריה ורביה, כגון שטוענת "בעינא חוטרא לידי ומרא בקבורה", אין בתרומת הכליה מדת חסידות אלא גזל.

אבל כאשר מצוות עונה ופריה ורביה לא יפגעו, אין די משקל בהתנגדות האשה מול הערך העליון של הצלת נפש, כי כל אדם חייב להציל את חברו המסוכן, למרות הסבל שהוא עלול לסבול, ולשיטת הירושלמי חייב כל אדם להיכנס אף לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית.

ג. לא, לא שמענו שתורם התקלקל לו הכליה בגלל תרומתו.

ד - ה, לא השאלה, ולא מתנה על מנת להחזיר, אלא מתנה גמורה עם תנאי, שאם לא יצטרך לו יחזירו לו, וכמו מתנה ואחריק תחזיר לי, וגם אם לא התנה יש אומנדא דמוכח שעל מנת כן נתנו, שאם לא יצטרך לו ישיבו, ולכן כל זמן שהומשתל חי, אינו יכול לדורשו בחזרה.

ו. חשוקי חמד ברכות דף סא עמוד א

שאלה: מוכן לתרום כליה איזה יתרום ימנית או שמאלית?

תשובה. נאמר במסכת ברכות דף סא ע"א: ת"ר שתי כליות יש באדם אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה, ומסתברא הטובה לימינו ורעה לשמאלו. ולכן בענייננו אולי יתכן שעדיף שיתרום את הכליה השמאלית.

רבים תמהים הרי הכליות מסננות דם ופסולת ומה להם לייעוץ? והנה כתב החיד"א בפתח עינים כתב דחכמי הניתוח אומרים שיש ורידים דקים כחוט השערה ויש להם קשר עם הלב ואח"כ למוח האדם.